

AGENCIJA ZA
AUDIOVIZUELNE
MEDIJSKE USLUGE

A N A L I Z A
UKLJUČENOSTI RANJIVIH DRUŠTVENIH
GRUPA U TELEVIZIJSKIM PROGRAMIMA
SA NACIONALNIM POKRIVANJEM
(jun 2024.)

Podgorica, januar 2025. godine

Crna Gora
AGENCIJA ZA AUDIOVIZUELNE MEDIJSKE USLUGE

Broj: 04-633/25-74/1
Podgorica, 22.01.2025.godine

I Uvod

Inkluzivnost medijskih sadržaja podrazumijeva način izvještavanja koji ima za cilj da uključi različite društvene grupe u medijsku sferu. Zasnovoano je na konkretnim postupcima koje sprovode novinari, urednici i mediji uopšte kako bi kreirali medijske sadržaje koji mogu da utiču na prevenciju, smanjivanje ili otklanjanje nejednakosti koje proizilaze iz nepravilnog funkcionisanja društvenih struktura ili procesa. Neinkluzivnost vodi povećanju netolerancije, što dalje rezultira i povećanjem diskriminacije prema pripadnicima/ama ranjivih društvenih grupa.

Analize programa radijskih i televizijskih emitera u Crnoj Gori iz godine u godinu bilježe nedovoljnu inkluzivnost. To znači da određene društveno ranjive grupe, kao što su osobe s invaliditetom, LGBTIQ+, Romi, žene, ekonomski ugrožene porodice, stanovnici ruralnih područja i slično, nijesu uključene u kreiranje sadržaja ali i da su isključene iz javnog diskursa u odnosu na značajne teme, te da se spominju isključivo u okviru posebnih sadržaja, što dodatno doprinosi njihovoj marginalizaciji i segregaciji .

Na ovu temu, Agencija za elektronske medije (u daljem tekstu: Agencija) je tokom 2023. godine sprovela kampanju „Inicijativa za inkluzivno izvještavanje“¹ i u okviru nje istraživanje sa predstavnicima ranjivih grupa. Istraživanje je pokazalo da ispitanici iz različitih grupa imaju utisak da su mediji napravili pozitivne pomake kada je inkluzivno izvještavanje u pitanju, ali da ovi pomaci nijesu dovoljni i da postoji značajan prostor za poboljšanje i unapređenje izvještavanja.

Generalni zaključak istraživanja odnosi se i na potrebu da se teme koje se tiču ranjivih grupa dublje i sistematičnije obrađuju, a ne samo tokom obilježavanja važnih datuma, te da je potrebno obratiti pažnju na one pojedince koji istovremeno mogu da se svrstaju u više ranjivih kategorija i tim pripadnicima društva treba ponuditi posebnu zaštitu.

Analiza uključenosti ranjivih društvenih grupa u televizijskim programima sa nacionalnim pokrivanjem predstavlja nastavak aktivnosti na unapređenju inkluzivnog dijaloga u društvu, posebno kada se ima u vidu da su upravo novinari/mediji ti koji treba da imaju proaktivnu ulogu u podsticanju inkluzivnosti.

¹ Kampanja „Inicijativa za inkluzivno izvještavanje“, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2023/04/Kampanja-Inicijativa-za-inkluzivno-izvjestavanje-januar-2023.pdf>

II Zakonski okvir

Ustav Crne Gore garantuje zaštitu ljudskih prava i sloboda, promoviše zabranu izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu, te proklamuje zabranu diskriminacije.

Član 2 Zakona o zabrani diskriminacije² zabranjuje svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu. On definiše diskriminaciju kao svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva, između ostalog, na nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, polu, promjeni pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, kao i drugim ličnim svojstvima.

Sredinom 2024. godine došlo je do promjene zakonskog okvira usvajanjem novih ključnih zakona u oblasti medija. Upoređivanjem normi koje se odnose na zabranu diskriminacije po različitim osnovama, može se zaključiti da nova zakonska rješenja obezbjeđuju iste garancije zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Član 36 Zakona o medijima³ iz 2020. godine (koji je važio do 18. juna 2024. godine), propisivao je da je zabranjeno objavljivanje informacija u medijima kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog, između ostalog, njihovog ličnog svojstva. Zakon o medijima⁴ iz 2024. godine (stupio na snagu 19. juna 2024. godine), u članu 49, propisuje da medij ne smije širiti, podsticati ili pravdati nasilje, mržnju ili diskriminaciju po različitim osnovama, među kojima su veza sa nekim narodom ili nacionalnom zajednicom, pripadnost grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, pol, rod, jezik, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovno stanje, društveni položaj, invaliditet, rodni identitet, seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike, kao i po osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava.

Član 48 Zakona o elektronskim medijima⁵ (koji je važio do 18. juna 2024. godine) propisivao je da se AVM uslugom ne smije podsticati, omogućavati podsticanje ili širiti mržnja ili diskriminacija po različitim osnovama, uključujući pol, bračni ili porodični status, rodni identitet i polnu orijentaciju. Zakon o AVM uslugama⁶ iz 2024. godine (stupio na snagu 19. juna 2024. godine), u članu 15, propisuje da se AVM uslugom ne smije podsticati nasilje, mržnja, netrpeljivost ili diskriminacija po različitim osnovama, uključujući etničku pripadnost, vezu sa nekim narodom ili nacionalnom zajednicom, pripadnost grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, pol, rod, jezik, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovno stanje, društveni položaj, zdravstveno stanje, invaliditet, rodni identitet, seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike, kao i po osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava.

Imajući u vidu da se diskriminatornim postupanjem smatra svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili sa njima povezana lica, na otvoren ili prikriven način, a koje se zasniva na njihovim stvarnim ili pretpostavljenim ličnim svojstvima, obezbjeđivanjem uključenosti ranjivih

² „Sl. list CG”, br. 46/10, 40/11, 18/14, 42/17.

³ „Sl. list CG”, br. 82/20.

⁴ „Sl. list CG”, br. 54/24.

⁵ „Sl. list CG”, br. 46/10, 40/11, 53/11, 6/13, 55/16, 92/17, 82/20.

⁶ „Sl. list CG”, br. 54/24.

grupa u svoje sadržaje, mediji mogu dati značajan doprinos njihovoj vidljivosti, ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i borbi protiv stereotipa, nerazumijevanja i netolerancije.

Ova Analiza se bazira na podacima o emitovanom programu u vrijeme kada su na snazi bili Zakon o medijima i Zakon o elektronskim medijima koji su prestali da važe stupanjem na snagu novih zakonskih rješenja (jun 2024. godine).

III Metodološki okvir

Za potrebe izrade ove Analize, analizirano je učešće sadržaja o ranjivim grupama, kao i način na koji su njihovi predstavnici uključeni u sadržaje televizijskih programa sa nacionalnim pokrivanjem, te na koji način se govori o njima i ko su sagovornici u tim sadržajima.

Dokument predstavlja analizu podataka dobijenih na osnovu monitoringa emitovanih programskih sadržaja u periodu 03.-09. juna 2024. godine (00 do 24 časa), u opštim televizijskim programima sa nacionalnim pokrivanjem. Analizom su obuhvaćeni TV programi koji su, saglasno Zakonu o elektronskim medijima, pokrivali najmanje 75% stanovništva u više od 10 jedinica lokalne samouprave, i to:

- Programi nacionalnog javnog emitera „Radio Televizija Crne Gore“ d.o.o.⁷:
 - o „Prvi program Televizije Crne Gore“;
 - o „Drugi program Televizije Crne Gore“;
- „Televizija Vijesti“, komercijalnog emitera „Televizija Vijesti“ d.o.o.,
- „Adria TV“, komercijalnog emitera „Adria TV“ d.o.o.,
- „Prva TV“, komercijalnog emitera „AST“ d.o.o.,
- „TV Nova M“, komercijalnog emitera „Nova M“ d.o.o.,
- „Televizija Nikšić“, lokalnog javnog emitera „Radio i Televizija Nikšić“ d.o.o. i
- „TV E“, komercijalnog emitera „Lipa Media“ d.o.o.

Od ukupnog programa, u prvoj fazi analize izuzeti su samo oni sadržaji (prilozi ili emisije) u kojima se govorilo o ranjivim društvenim grupama, da bi u drugoj fazi ti podaci bili kvantitativno analizirani.

U drugoj fazi analizirano je ukupno 80 sadržaja, koje čine prilozi (vijesti, izvještaji, izjave, tematski prilozi...) i segmenti programa (tematske emisije) u kojima je bilo riječi o ranjivim kategorijama.

Programski sadržaji su analizirani prema sljedećim kategorijama:

- Uključenost ranjivih grupa (osobe sa invaliditetom, LGBTIQ, pripadnici romske populacije, žene žrtve nasilja, ekonomski ugrožene porodice...) u programima posmatranih medija;
- Količina (broj) priloga ili segmenata programa u kojima učestvuju ranjive grupe, ili koji su posvećeni ranjivim grupama;

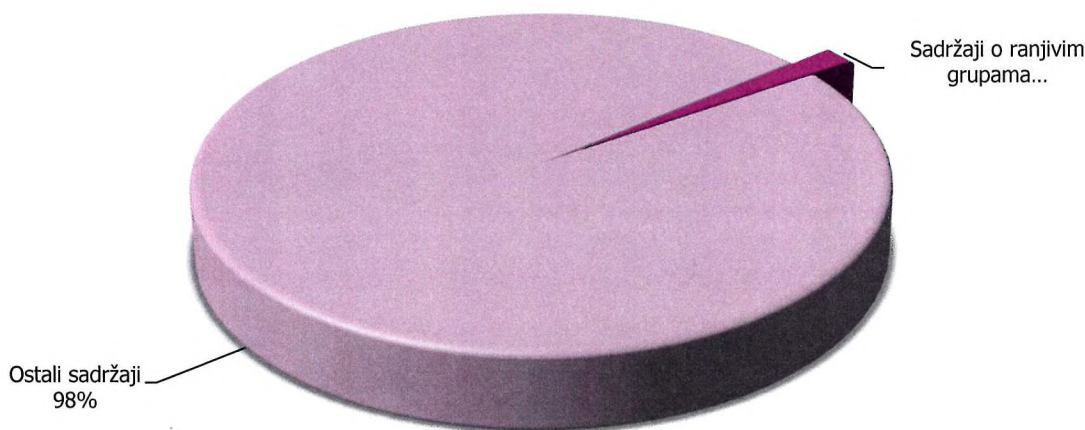
⁷ Za potrebe ovog dokumenta nije analiziran „Parlamentarni program“, takođe program sa nacionalnim pokrivanjem dostupan u MUX1, s obzirom da je nacionalnom javnom emiteru „Radio i Televizija Crne Gore“ d.o.o. za ovaj program izdato Odobrenje za emitovanje specijalizovanog informativnog programa.

- Izvor produkcije sadržaja u kojima se govori o ranjivim grupama (sopstvena produkcija, kupljeni ili reemitovani program);
- Žanrovsko određenje segmenta programa (informativni, zabavni, dokumentarno-obrazovni, kulturno-umjetnički, sportski i/ili dječji program);
- Tip priloga ili segmenta programa (tematska emisija, vijest, izvještaj, intervju, reportaža, tematski prilog, drugo);
- Analiza učešća sagovornika u pogledu pripadnosti instituciji/organizaciji ili pripadnosti ranjivoj grupi...;
- Tema priloga ili segmenta programa (politika, ekonomija, društvo, poljoprivreda, crna hronika, pravosuđe....);
- Ton priloga (pozitivan, neutralan, negativan);
- Povod (inicijativa) za pravljenje konkretnog sadržaja (sprovedena aktivnost ili događaj organizovan od strane predstavnika ranjivih grupa, od strane predstavnika vlasti, inicijativa samog medija...).

Rezultati izvedeni na osnovu kvantitativne i kvalitativne obrade podataka, dati su u nastavku teksta.

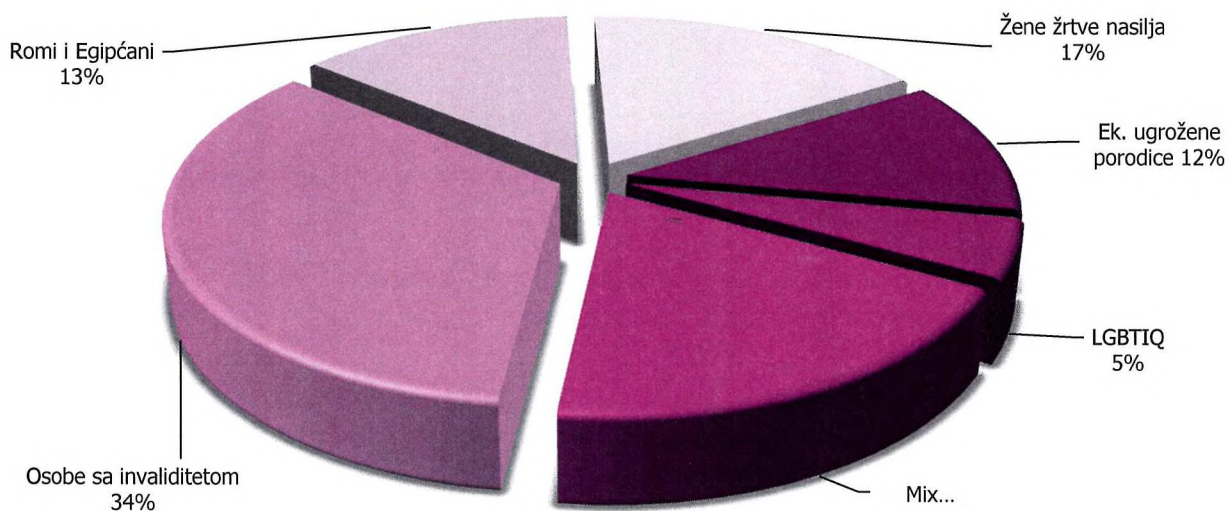
IV Analiza uključenosti ranjivih društvenih grupa u programima nacionalnih televizija

Tokom jedne sedmice, na programu osam televizijskih programa sa nacionalnim pokrivanjem, u prosjeku se emituje oko 2% sadržaja posvećenih ranjivim kategorijama stanovništva u odnosu na ukupno emitovani sadržaj.

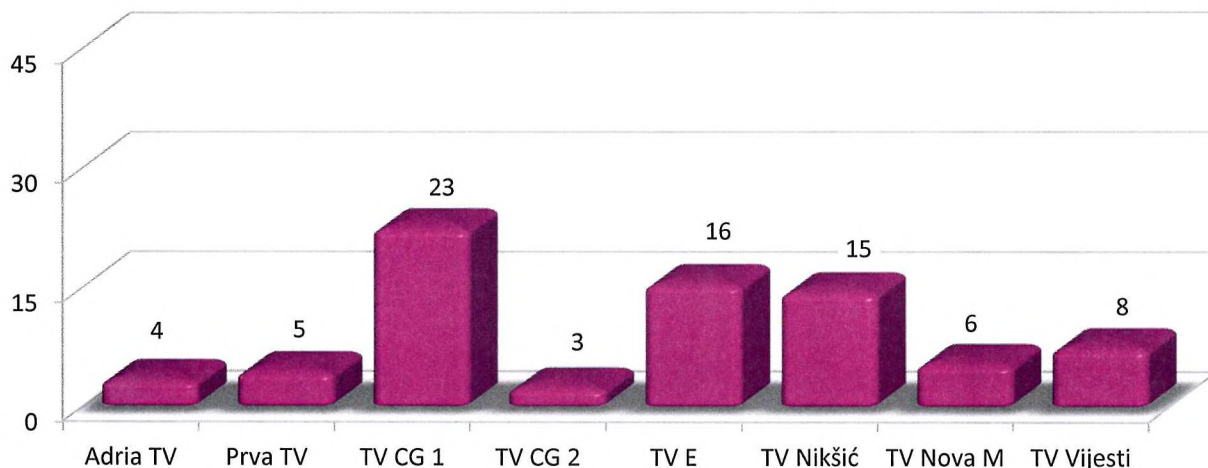
Grafik 1: Učešće sadržaja o ranjivim kategorijama stanovništva u ukupnom programu

U posmatranom periodu, u okviru sadržaja o ranjivim grupama, najveće učešće su imali sadržaji o osobama sa invaliditetom (34%). Slijede sadržaji u kojima je zastupljeno više grupa, a koji su se emitovali uglavnom u okviru tematskih emisija posvećenih pitanjima ranjivih grupa ili u kojima je osoba koja gostuje bila predstavnik dvije ranjive grupe (19%). Sadržaji o ženama žrtvama nasilja imali su učešće od 17%. Sadržaji o Romima i Egipćanima činili su 13%, dok su sadržaji o ekonomski ugroženim porodicama činili 12% ukupno emitovanog sadržaja o ranjivim grupama. U posmatranom periodu najmanje učešće imali su sadržaji o LGBTIQ+ populaciji (5%).

Grafik 2: Učešće sadržaja o pojedinačnim ranjivim grupama

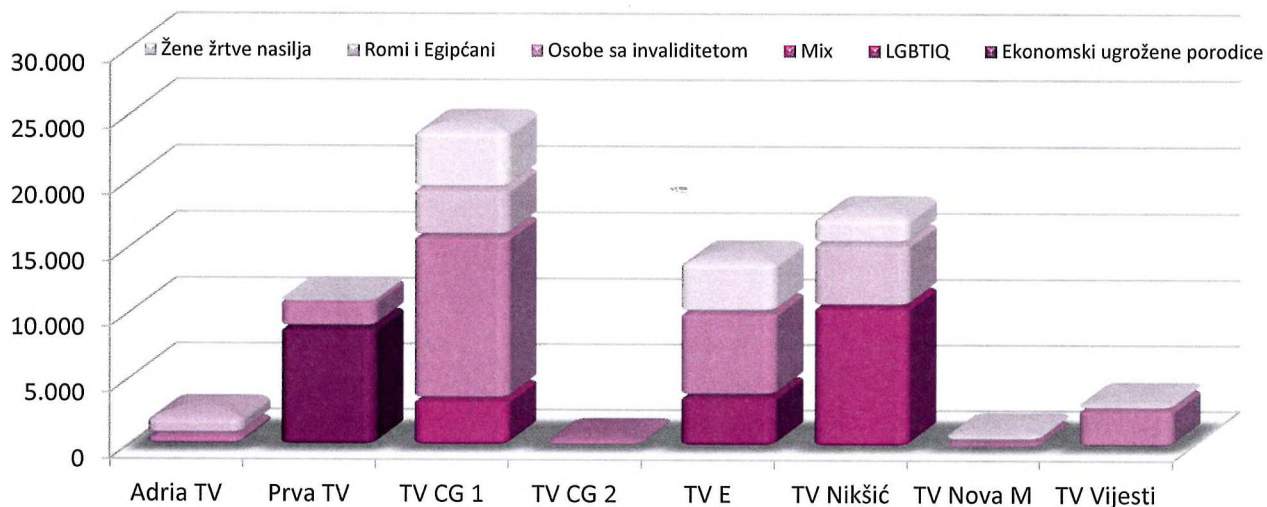
Posmatrajući televizijske programe pojedinačno, **najviše sadržaja o ranjivim grupama ima Prvi program TVCG i to 29%, zatim TV E 20% i TV Nikšić 19%**. U ostalim TV programima primijećeno je znatno manje sadržaja o ranjivim grupama, i to: TV Vijesti 10%, TV Nova M 7%, Prva TV 6%, Adria TV 5% i TVCG2 4%.

Grafik 3: Broj priloga/emisija o ranjivim grupama u televizijskim programima

Upoređujući sedmični prosjek emitovanih sadržaja za tri programa javnih emitera i za pet programa komercijalnih emitera, može se zaključiti da **sadržaji javnih emitera imaju više od polovine učešća u ukupno emitovanim sadržajima o ranjivim grupama (57%)**.

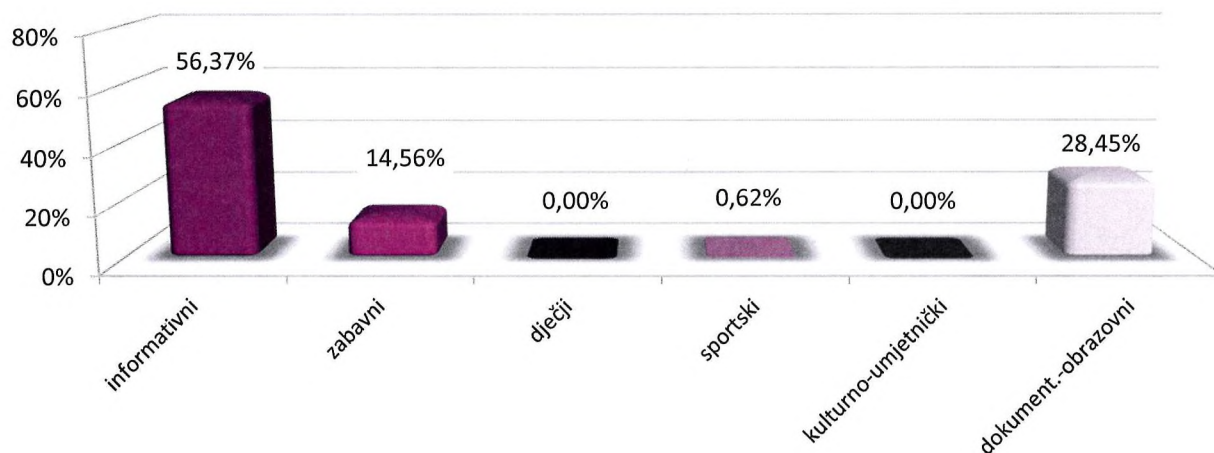
Posmatrano po učešću sadržaja o određenim ranjivim grupama, televizijski emiteri su imali različit pristup. Sadržaji o osobama sa invaliditetom bili su emitovani u programima gotovo svih posmatranih televizija. Priloge ili emisije o ženama žrtvama nasilja nijesu imale jedino Adria TV i TVCG2. Sa druge strane, o Romima i Egipćanima su izvještavale samo Adria TV, TVCG1 i TV Nikšić. Programski sadržaji o ekonomski ugroženim porodicama emitovani su jedino u programu Prva TV, dok su sadržaji o LGBTIQ+ populaciji emitovani na TV E, TVCG1 i TV Nikšić. TVCG2 je emitovala samo sadržaje o osobama sa invaliditetom. Sadržaje o pripadnicima više različitih ranjivih grupa imale su TVCG1 i TV Nikšić.

Grafik 4: Zastupljenost sadržaja o ranjivim grupama u televizijskim programima (sekunde)

U pogledu izvora produkcije, **najveći broj sadržaja o ranjivim kategorijama u posmatranom periodu bio je iz sopstvene produkcije emitera (53%)**. Značajno mjesto čine i kupljeni sadržaji (31%), dok preostali dio čini arhivska građa (emisije i prilozi koji su proizvedeni prije maja 2024. godine) i druga i svaka naredna repriza istog sadržaja.

Najveći broj sadržaja o ranjivim kategorijama, kod svih posmatranih emitera, dio je informativnog programa (56%). Slijede dokumentarno-obrazovni sadržaji sa oko 28% učešća, te zabavni program sa oko 15% učešća u ukupno emitovanom programu posvećenom ovim kategorijama. **Učešće sportskih sadržaja je bilo ispod 1%, dok kulturno-umjetničkog i dječijeg programa u posmatranom periodu nije bilo.**

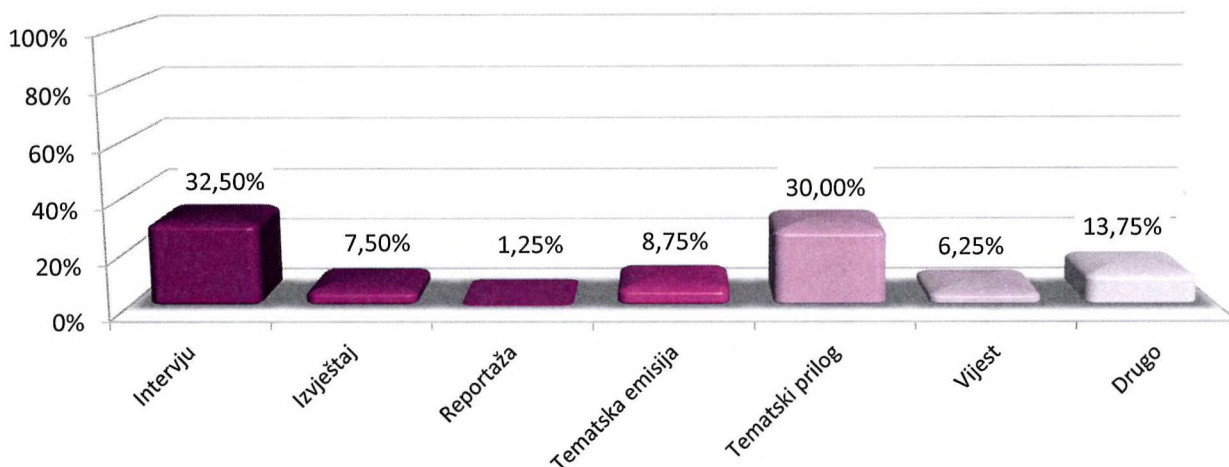
Grafik 5: Učešće sadržaja posvećenih ranjivim kategorijama po produkcijskom izvoru (procenat, sedmično)

Većina sadržaja o ranjivim grupama je iz rubrike društvo (74%). Preostali sadržaji su iz sfera crne hronike, zabave i sporta.

Od ukupno emitovanog programa o ranjivim kategorijama, najveći procenat, 33%, čine intervjui odnosno izjave, dok 30% čine tematski prilozi. Na trećem mjestu se nalazi kategorija „*Drugo*” u koju su uvršteni sadržaji na gestovnom jeziku u toku „*Dnevnika 1*” (TVCG1), zatim segmenti intervjua koji se emituju u toku dana na TV E („*TV kutija*”, „*Budilnik*”), te djelovi gostovanja u okviru emisije „*Dobar dan*” (Adria TV).

Jedino TVCG1 ima sadržaj koji je prilagođen osobama sa oštećenjem sluha. U pitanju je sadržaj *Dnevnik 1*, koji se emituje na crnogorskom jeziku i prevodi na gestovni govor, a koji je u posmatranom periodu emitovan četiri puta u prosječnom trajanju od 20 minuta.

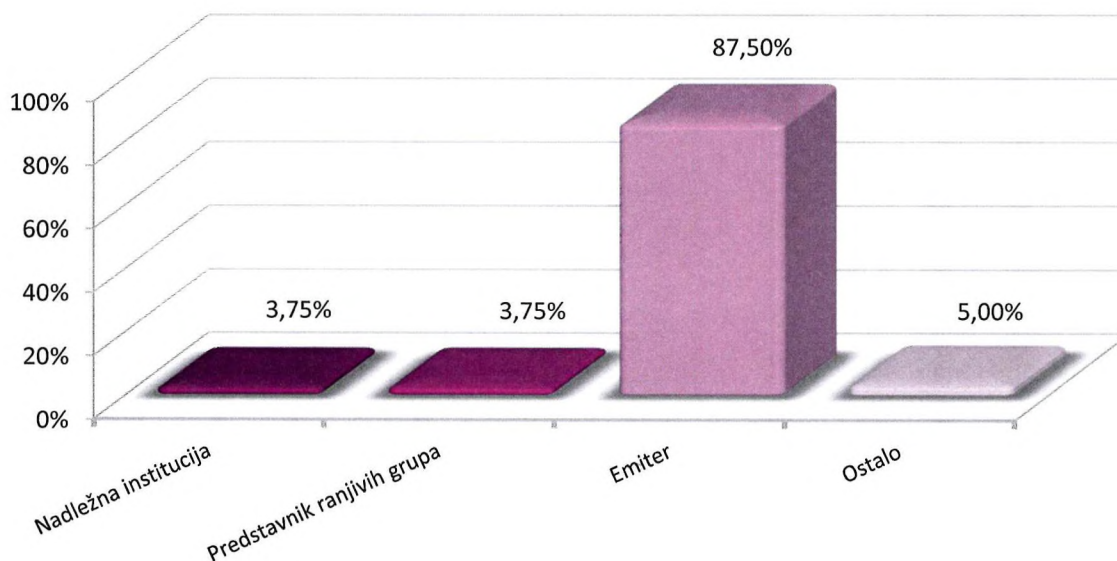
U posmatranom periodu tematske emisije činile su svěga oko 9% sadržaja posvećenih ranjivim grupama. U ovu kategoriju uvrštene su emisije kao što je „*Savore*”, polučasovna emisija o Romskoj i Egipćanskoj populaciji, koja čini sopstvenu produkciju TVCG1 i emituje se jednom sedmično na romskom jeziku, uz prevod na crnogorski jezik. To je ujedno jedina emisija u posmatranim programima koja se priprema na jezicima jezičkih manjina (koji nijesu jedan od jezika u službenoj upotrebi u Crnoj Gori). Takođe, u ovu kategoriju je svrstana i emisija „*Romengo avazi*” (TV Nikšić), koja je posvećena romskoj populaciji, a koja je u posmatranom periodu činila arhivu sopstvene produkcije ove televizije. U ovu kategoriju uvršteni su i kupljeni sadržaji poput emisija „*Perspektiva*” i „*Radna akcija sa Tamarom*”.

Grafik 6: Učestalost novinarskih formi u ukupnom sadržaju posvećenom ranjivim grupama (procenti)

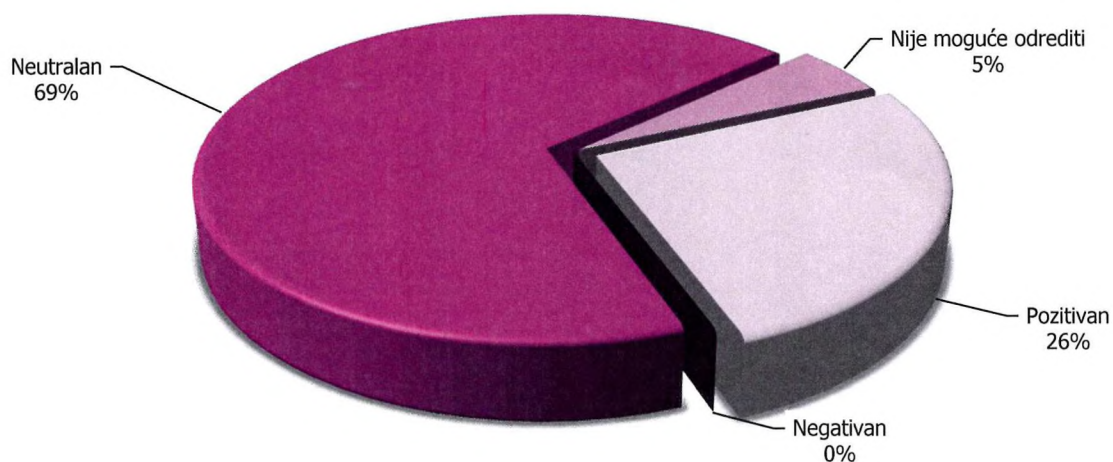
Izveštaji su činili 7,5% sadržaja o ranjivim grupama, dok je učešće vijesti bilo oko 6%. U posmatranom periodu emitovano je svega nešto više od 1% reportaža o ovim pitanjima.

Kada je u pitanju povod za izvještavanje o ranjivim grupama, u posmatranom periodu su, u najvećem broju slučajeva, mediji bili inicijatori. U ovu grupu su uključeni i kupljeni sadržaji koji se bave pitanjima ranjivih grupa (npr. dokumentarni programi). Osim medijskih inicijativa, u posmatranom periodu bilo je i inicijativa od strane predstavnika ranjivih grupa za pokretanje određene teme, kao i situacija u kojima su nadležne institucije pokrenule neku temu.

Grafik 7: Povod (inicijativa) za prilog/emisiju

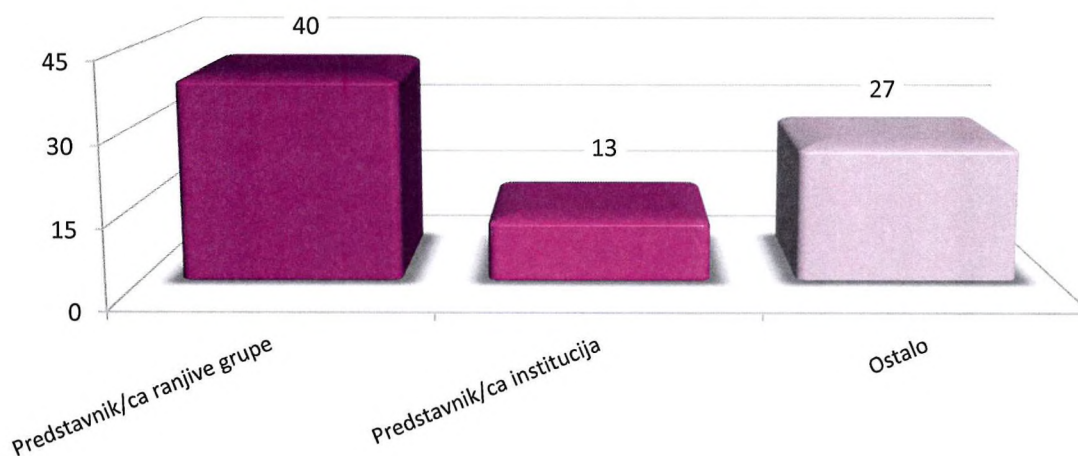
Medijsko izvještavanje o ranjivim grupama, u više od polovine slučajeva, odnosno 69% bilo je neutralno. U oko 26% slučajeva mediji su imali afirmativan odnos prema temi ili sagovorniku, dok nije bilo slučajeva da je njihov odnos bio negativan.

Grafik 8: Ton medijskog izvještavanja o ranjivim grupama

U emisijama i priložima o ranjivim grupama, mediji su uglavnom konsultovali (intervjuisali) po jednog sagovornika (54%). Međutim, svaki peti emitovani sadržaj imao je više od tri sagovornika.

Analiza sagovornika pokazala je da su **u svakom drugom sadržaju govorili predstavnici ranjivih grupa (50%)**. U oko 16% slučajeva o pitanjima koja se tiču ranjivih grupa govorili su predstavnici institucija. Preostali dio sadržaja od 34% čine prilozi u kojima su gostovali predstavnici NVO sektora, roditelji i drugi članovi porodice, kao i sadržaji u kojima su govorili predstavnici ranjive grupe i predstavnici institucija ili NVO sektora.

Grafik 9: Sagovornici u sadržajima o ranjivim grupama

V Ocjene i zaključci

1. Tokom jedne sedmice na programu osam televizijskih programa sa nacionalnim pokrivanjem, u prosjeku se emituje 2% sadržaja posvećenih ranjivim kategorijama stanovništva u odnosu na ukupno emitovane sadržaje.
2. U posmatranom periodu, u okviru sadržaja o ranjivim grupama, najveće učešće imali su sadržaji o osobama sa invaliditetom (34%), zatim sadržaji u kojima je bilo zastupljeno više ranjivih grupa (19%), slijede sadržaji o ženama žrtvama nasilja (17%). Sadržaji o Romima i Egipćanima činili su 13% programa namijenjenog ranjivim grupama, dok su sadržaji o ekonomski ugroženim porodicama činili 12% tog programa. Najmanje učešće imali su sadržaji o LGBTIQ+ populaciji (5%).
3. Najviše sadržaja o ranjivim grupama imali su TVCG1 (29%), TV E (20%) i TV Nikšić (19%). U programima ostalih TV emitera primijećeno je znatno manje sadržaja o ranjivim grupama, i to: TV Vijesti 10%, TV Nova M 7%, Prva TV 6%, Adria TV 5% i TVCG2 4%.
4. Analiza je pokazala da nešto više sadržaja o ranjivim grupama emituju javni emiteri (57%), u odnosu na komercijalne (43%).
5. Posmatrajući produkcijski izvor sadržaja o ranjivim kategorijama, veća je zastupljenost sopstvene produkcije od kupljenih sadržaja. U pogledu žanra, najveći dio programa posvećenog ranjivim grupama emitovan je u okviru informativnih ili dokumentarno-obrazovnih emisija.
6. Od ukupno emitovanog programa o ranjivim kategorijama, najveći procenat, 33%, čine intervjui odnosno izjave, dok 30% čine tematski prilozi. Na trećem mjestu se nalazi kategorija „Drugo” u koju su uvršteni: sadržaj na gestovnom jeziku u toku „Dnevnika 1” (TVCG1), segmenti intervjua koji se emituju u toku dana na TV E („TV kutija”, „Budilnik”), te djelovi gostovanja u okviru emisije „Dobar dan” (Adria TV).
7. U posmatranom periodu tematske emisije činile su oko 9% sadržaja o ranjivim grupama. TVCG1 je jedini emiter koji je u posmatranom periodu imao sadržaj na romskom jeziku „Savore”, kao i sadržaj koji je emitovan na gestovnom govoru.
8. Najveći broj sadržaja o ranjivim grupama, koji su emitovani u posmatranom periodu, bio je inciran od strane medija.
9. Medijsko izvještavanje o ranjivim grupama je u više od polovine slučajeva bilo neutralno, dok je u trećini slučajeva bio prisutan afirmativni odnos medija prema temi ili sagovorniku.
10. U polovini emitovanih sadržaja i priloga sagovornici su bili predstavnici ranjivih grupa (50%). U oko 16% slučajeva o pitanjima koja se tiču ranjivih grupa govorili su predstavnici institucija.

VI Preporuke

1. Neophodno je unaprijediti inkluzivnost programa poboljšanjem ponude programskih sadržaja namijenjenih ili posvećenih ranjivim grupama, kroz povećanje njihove količine i poboljšanje raznovrsnosti, aktuelnosti i interaktivnosti.
2. Na povećanju inkluzivnosti u televizijskim programima posebno treba raditi kroz povećanje učešća sadržaja koji su prilagođeni ranjivim grupama (npr. osobama sa oštećenjima sluha i vida) ili sadržaja koji su usmjereni na pojedinačne grupe (npr. emisije o ekonomski ugroženim porodicama/LGBTIQ populaciji/ženama žrtvama nasilja), kao i sadržaja u čijoj će pripremi učestvovati predstavnici ranjivih grupa.
3. Posebnu pažnju treba posvetiti produkciji i/ili obezbjeđivanju sadržaja na jezicima jezičkih manjina u Crnoj Gori (albanski i romski).
4. U cilju unapređenja inkluzivnosti medija, sa aspekta učešća ranjivih grupa, neophodno je i raditi na diverzifikaciji sadržaja u pogledu žanrova, posebno u dijelu obezbjeđivanja kulturno-umjetničkog, sportskog i dječijeg programa namijenjenog ranjivim grupama.

Pripremile: Bojana Konatar
Slađana Radonjić
Marija Baykal

Odobrila: Jadranka Vojvodić